

Piotr JAKUBOSZCZAK*

KSZTAŁCENIE POLSKICH KADR WOJSK SAPERSKICH NA POZIOMIE WYŻSZYM W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

W wyniku doświadczeń I wojny światowej nastąpił wzrost znaczenia techniki bojowej i jej użycia na przyszłym polu walki, co spowodowało, że zainteresowanie specjalistycznym przygotowaniem oficerów posiadających wyższe wykształcenie inżynierskie nabrało podstawowego znaczenia dla funkcjonowania silnej i nowoczesnej armii. Głównie dotyczyło to wojsk technicznych, w tym saperów¹.

Pojawiły się dylematy, czy kształcić inżyniera, czy też oficera pola walki, czy dążyć do pełnej akademizacji szkół oficerskich², czy też przyjąć inny system kształcenia kadr oficerskich, jak zarządzać wyższym szkolnictwem wojskowym? Jednym z pierwszych, który zabrał głos w tej kwestii, był major saperów Wojska Polskiego Aleksander Witold Aleksandrowicz, były oficer armii carskiej, absolwent Wojskowej Szkoły Inżynierii w Petersburgu. Proponował utworzenie Akademii Inżynierii Wojskowej wzorowanej na strukturach i organizacji Akademii Inżynierii Wojskowej w Petersburgu³.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przystąpiono do opracowania projektu, którego celem miało być powołanie szkoły wyższej - Politechniki Wojskowej (PWojsk.), odpowiadającej poziomowi kształcenia uczelniom cywilnym⁴. Ministerstwo

* kpt. mgr inż. Piotr JAKUBOSZCZAK - Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych

¹ Nazwa saper (z francuskiego *sapeur*) pochodzi od słowa *sapa* – rowu budowanego pod ogniem przeciwnika. Współcześnie oznacza żołnierza wojsk inżynieryjnych zajmującego się minowaniem i rozminowaniem obiektów oraz budową umocnień, fortyfikacji, dróg i mostów, zob. *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa 2005, s. 1123.

² Określenie „akademizacja” było powszechnie używane w latach 1918-1939. Oznaczało proces przekształcania szkół pomaturalnych w wyższe uczelnie, zob. R. Tomaszewski, *Akademizacja szkolnictwa wojskowego II Rzeczypospolitej*, [w:] *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, t. XXXVI, Wrocław 1994, s. 257.

³ A. W. Aleksandrowicz, *W sprawie akademii inżynierii wojskowej*, [w:] *Bellona*, z. 1, Warszawa 1918, s. 445-450.

⁴ J. Piłatowicz, *Próba założenia Politechniki Wojskowej oraz kształcenie inżynierów na potrzeby wojska w dwudziestolecie międzywojennym*, [w:] *Z dziejów szkolnictwa i rozwoju techniki w Wojsku*

Spraw Wojskowych (MSWojsk.), już w sierpniu 1919 r., dysponowało tymczasowym statutem PWojsk., w którym zapisano, że jest ona wyższym zakładem naukowym kształcącym oficerów wszystkich rodzajów broni, w tym saperów. W uczelni miała obowiązywać dyscyplina wojskowa. Trzyletni proces kształcenia miał przebiegać w dwóch etapach. Pierwszy miał być wspólny dla słuchaczy wszystkich rodzajów broni, zarówno pod względem wojskowym, jak i naukowym. W drugim zamierzano kształcić w pionie naukowym na wydziałach ogólnym i matematycznym oraz w czterech grupach w pionie wojskowym, w zależności od rodzajów broni reprezentowanych przez słuchaczy: piechoty, jazdy, artylerii i inżynierii. W Wydziale Ogólnym przedmiotem wiodącym miało być prawoznawstwo, a na Wydziale Matematycznym - matematyka wyższa. W odróżnieniu od piechoty i jazdy, słuchacze grup artylerii i inżynierii musieli obowiązkowo studiować na Wydziale Matematycznym. Proponowano, żeby stan osobowy politechniki wynosił 1000 studentów, z czego grupa inżynierii obejmowałaby 15% słuchaczy⁵.

Kadrę naukowo-dydaktyczną uczelni mieli stanowić profesorowie, docenci, asystenci, wykładowcy oraz oficerowie przydzieleni do uczelni z jednostek liniowych.

Oficerowie byli zobowiązani do uczestnictwa w wykładach na Uniwersytecie Warszawskim lub na Politechnice Warszawskiej (PW). Równocześnie kształcili się pod kierunkiem profesorów PWojsk. Ich zadaniem w uczelni miało być prowadzenie repetytoriów dla słuchaczy. Najzdolniejszymi z nich planowano obsadzać etaty naukowe na PWojsk.

Podstawy polskiego szkolnictwa wojskowego tworzone w latach 1918-1928, w tzw. „okresie francuskim”, bazowały na francuskiej doktrynie wojennej reprezentowanej przez oficerów francuskich z Francuskiej Misji Wojskowej, skierowanych do Polski jako doradcy wojskowi⁶. W następnych latach dążono do wypracowania nowego modelu nauczania w oparciu o własne doświadczenia dydaktyczne i polską myśl wojskową.

Pod koniec 1919 r., przy III Oddziale Naukowo-Szkolnym Sztabu MSWojsk., powołano specjalny Komitet Doradczy pod przewodnictwem gen. Jana Jacyny do koordynacji prac nad organizacją szkolnictwa wojskowego. Na początku 1920 r. komitet opracował ogólny zarys „Organizacji Szkolnictwa Wojskowego Polskiego”. Kolejna koncepcja przewidywała utworzenie PWojsk. jako wyższej szkoły o dwuletnim kursie tylko dla oficerów artylerii i inżynierii⁷. W połowie roku powrócono do wariantu trzyletniego, a nawet wysuwano propozycje okresu czteroletniego ze względu na obszerny program kształcenia. Także i one dotyczyły kształcenia na PWojsk. wyłącznie oficerów artylerii i inżynierii. Dla piechoty i jazdy miano utworzyć wyższe szkoły oficerskie⁸.

Według nowej koncepcji, PWojsk. miał kierować komendant mający do dyspozycji zastępców – dyrektora nauk odpowiedzialnego za kształcenie teoretyczne i do-

Pskim, cz. I i II, Warszawa 1992, s. 56-66; J. Piłatowicz, *Kształcenie inżynierów dla potrzeb wojska w Polsce okresu międzywojennego*, [w:] *Studia i materiały do historii wojskowości*, T. XXXIII, Warszawa 1990, s. 290-299.

⁵ J. Piłatowicz, *Kształcenie ...*, s. 291-292.

⁶ R. Tomaszewski, *Odbudowa polskiego szkolnictwa wojskowego 1908-1923*, Toruń 1997, s. 90-93.

⁷ J. Piłatowicz, *Kształcenie ...*, s. 292.

⁸ *Ibidem*, s. 293.

wódców baterii i kompanii saperów odpowiedzialnych za kształcenie specjalistyczne – wojskowe. Proponowano likwidację wydziału ogólnego. Rekrutacja słuchaczy PWojsk. miała obejmować absolwentów szkół podchorążych.

Kolejny zarys „Organizacji Szkolnictwa Wojskowego Polskiego” opracowany na początku 1921 r. przez III Oddział MSWojsk. Zakładał, że pierwszym etapem przygotowania oficera miała być jednoroczna szkoła podchorążych, drugim jedna z czterech dwuletnich „wyższych” szkół oficerskich: piechoty, jazdy, artylerii i inżynierii. Po okresie trzyletniej służby w jednostce planowano kolejny dwuletni etap kształcenia w szkole aplikacyjnej danego rodzaju broni lub w Szkole Sztabu Generalnego⁹.

W Departamencie II Wojsk Technicznych (sekcje: saperów, saperów kolejowych, automobilowa, lotnicza, łączności, topograficzna, artylerii) Oddziału III Sztabu MSWojsk. dominował odrębny pogląd dotyczący kształcenia oficerów wojsk technicznych w dwustopniowej Politechnice Wojskowej (trzyletni kurs niższy poprzedzony rokiem unitarnym w oparciu o szkołę podchorążych i po minimum dwuletniej służbie w jednostce dwuletni kurs wyższy, będący odpowiednikiem Szkoły Sztabu Generalnego, ukierunkowany na studia fizyko-matematyczne i techniczno-wojskowe)¹⁰.

Wiosną 1921 r. przy Oddziale III powstał Komitet PWojsk., który zdecydował się na lokalizację PWojsk. we Lwowie w gmachu Korpusu Kadetów. Liczono na współpracę z Politechniką Lwowską (PL) i Politechniką Warszawską. Kolejna koncepcja studiów w przyszłej PWojsk. przewidywała podział na dwa kursy: zasadniczy i wyższy. Na pierwszym z nich, trwającym 2–3 lata, na wydziałach: fortyfikacyjnym (saperskim), komunikacji, łączności, artyleryjskim, miano przygotowywać słuchaczy szkoły podchorążych na oficerów liniowych artylerii i wojsk technicznych. Na kolejnym, dwuletnim kursie, na wydziałach: inżynierii, mechanicznym, chemicznym, komunikacji, konstrukcji artyleryjskich i uzbrojenia zamierzano przygotowywać oficerów do samodzielnej pracy naukowej. Organizację uczelni wzorowano na modelu studiów politechnicznych zakończonych uzyskaniem tytułu inżyniera wojskowego równoprawnego z tytułem inżyniera uczelni cywilnych. Grupę przedmiotów matematyczno-przyrodniczych i wojskowych przewidywano jako obowiązującą wszystkich słuchaczy, natomiast grupy przedmiotów specjalistycznych zostały rozdzielone i miały obowiązywać słuchaczy poszczególnych rodzajów broni. Nauki społeczne potraktowano bardzo marginalnie. Ich zakres ograniczono do ekonomii politycznej, geografii i historii wojennej.

W pracach Komitetu PWojsk. uczestniczyli także przedstawiciele Francuskiej Misji Wojskowej. Można przypuszczać, że ich obecność miała się przyczynić nie tyle do przyjęcia wzorów francuskich, co do osłabienia doświadczeń rosyjskich, w dużej

⁹ Ostateczne opracowanie „Organizacji Szkolnictwa Wojskowego Polskiego” pominęło jednak w zapisie sformułowanie „wyższe”, dotyczące pierwotnego określenia szkół oficerskich, zob. CAW, Oddział III Naukowo-Skolny Sztabu MSWojsk. 1919 – 1921, sygn. 300.8.47, O III L. 991/Szt./IIISzt. z 26.01.1921 r., Organizacja Szkolnictwa Wojskowego Polskiego – zarys ogólny; R. Tomaszewski, *Odbudowa ...*, s. 118-119.

¹⁰ Odpowiednikiem kursu niższego dla piechoty i jazdy miały być 2-letnie szkoły oficerskie i roczne szkoły aplikacyjne, a kursu wyższego Szkoła Sztabu Generalnego, zob. R. Tomaszewski, *Odbudowa ...*, s. 121.

mierze reprezentowanych przez większość polskich oficerów służących w dawnej armii zaborczej¹¹.

Przedstawione koncepcje świadczyły o tym, że władze MSWojsk. nie sprecyzowały swojego stanowiska odnośnie lokalizacji i funkcjonowania przyszłej PWojsk., czego efektem była kolejna propozycja nowej Komisji Organizacyjnej PWojsk. powołanej w lipcu 1921 r. przez szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, którego celem było rozpoczęcie prac nad utworzeniem dużej uczelni wojskowej. W zakresie organizacji nowej uczelni nawiązano współpracę z wybitnymi profesorami PW.

Propozycje, co do charakteru akademickiego przyszłej uczelni nie były do końca konsekwentne, ponieważ dążenie do eksponowania porównawczego statusu z politechniką cywilną nie było zbieżne z trzyletnim okresem kształcenia, zbyt krótkim, żeby móc zrealizować program wyższej uczelni technicznej¹².

Utworzenie przyszłej PWojsk. napotykało wiele trudności. Jednak głównymi okazały się ówczesne kwestie kadrowe. Bez pomocy kadry naukowej politechnik cywilnych nie było możliwości realizacji programu kształcenia w wyższej uczelni wojskowej o charakterze technicznym. Okazało się, że ze względu na zbyt duże obciążenie dydaktyczne, tylko część profesorów PL była zwolennikami wykładów na uczelni wojskowej. Pozostała część opowiadała się za uruchomieniem wydziału wojskowego. Natomiast środowisko PW obawiało się osłabienia prac badawczych jednego z najważniejszych ośrodków naukowych w Polsce.

Na przełomie 1921/1922 próbowano jeszcze rozważyć utworzenie wydziałów wojskowych przy PL i PW. Podjęto próbę powołania Wydziału Wojskowego Politechniki Lwowskiej 21 października 1921 r. Głównymi organizatorami wydziału byli profesor Maksymilian Matkiewicz i generał porucznik Wiktor Niesiołowski, który został jego komendantem. Słuchaczami byli oficerowie młodszy powołani na studia inżynierskie. Ze względu na rozbieżność poglądów, co do celów i zadań wydziału, funkcjonował on zaledwie jeden rok¹³. Został rozwiązany z dniem 1 sierpnia 1922 r.

Po niepowodzeniach z PWojsk. i Wydziałem Wojskowym PL, rozkazem szefa Sztabu Generalnego O. III. Szt. Gen. L. 6341 szk. z dnia 25 lipca 1922 r. powołano do życia nową uczelnię wojskową o charakterze studiów wyższych - Główną Szkołę Artylerii i Inżynierii (GS Art. i Inż.) z wydziałami artylerii i inżynierii. W przyszłości zamierzano podwyższyć poziom nauczania i utworzyć szkołę wyższą z możliwością nadawania tytułu „inżyniera wojskowego”, uznanego ustawą sejmową z 1922 r.¹⁴ Na Wydziale Inżynierii miano kształcić kadry na potrzeby wojsk saperskich, kolejowych, łączności i samochodowych na kierunkach: inżynierii wojskowej, elektromechaniki i mechanicznym.

¹¹ Z. Cutter, *Saperzy polscy 1918 - 1939*, Wrocław 2001, s. 112.

¹² J. Piłatowicz, *Kształcenie ...*, s. 297-298.

¹³ *Politechnika Lwowska. Jej stan obecny i potrzeby*, Lwów 1932, s. 12.

¹⁴ Tytuł inżyniera można było uzyskać bez ukończenia studiów politechnicznych, co określała ustawa z 1928 r. W polskim społeczeństwie lat dwudziestych, również w środowisku wojskowym, formalne potwierdzenie kwalifikacji tytułem inżyniera, nie miało jeszcze większego znaczenia niż rzeczywiste umiejętności zawodowe, co nie powodowało zdecydowanych nacisków na kształcenie oficerów na poziomie wyższych studiów akademickich, zob. Ustawa o przedmiocie tytułu inżyniera, Dziennik Ustaw RP, 1922 r., nr 90, poz. 823; R. Tomaszewski, *Akademizacja ...*, s. 261.

Wydział Inżynierii GSArt. i Inż. był namiastką pierwszej szkoły oficerskiej wojsk saperskich po przekształceniu organizacji szkolnictwa typu wojennego na okres pokojowy. W okresie wojennym w latach 1918-1922, oficerskie kadry saperskie kształcono w Kościuszkowskim Obozie Szkolnym Saperów oraz podległej mu Szkole Podchorążych Saperów.

Komendantem Głównej Szkoły Artylerii i Inżynierii został mianowany profesor PW, płk inż. Kazimierz Drewnowski (w latach 1945-1954 rektor PW). Przyjęto trzyletni cykl kształcenia oparty o dwuletni kurs zasadniczy (wykształcenie wojskowe i techniczne) i roczny kurs specjalistyczny (wykształcenie specjalistyczne o poziomie akademickim). W programie kształcenia łączono wymagania stawiane zarówno profilowi dowódczemu, jak i technicznemu¹⁵. Kandydaci do szkoły musieli wykazać się bardzo dobrymi ocenami na maturze z przedmiotów ścisłych i przyrodniczych, głównie z matematyki, fizyki i chemii. Po ukończeniu kursu zasadniczego absolwenci otrzymywali szlify oficerskie i półdyplom politechniczny.

Zasadniczy proces dydaktyczny rozpoczął się 15 stycznia 1923 r. Niestety, rozdzielenie i zmiana wspólnej dyslokacji wydziałów z powodu braku bazy koszarowej, trudności organizacyjne, problemy z zatrudnieniem kadry naukowo-dydaktycznej oraz niewielki nabór słuchaczy w stosunku do planowanego etatu zaważyły na tym, że GSArt. i Inż. funkcjonowała tylko do końca maja 1923 r., po czym nastąpiło rozformowanie uczelni. Podjęta decyzja na kilkanaście lat zahamowała proces zmierzający ku kształceniu oficerów saperów na poziomie politechnicznym.

Władze wojskowe próbowały także stosować metody pośrednie, kierując oficerów na studia techniczne do politechnik cywilnych, głównie na wydziały: inżynierii lądowej, architektury, inżynierii wodnej, mechaniczne, elektryczne, geodezji, chemiczne. Szacuje się, że w okresie międzywojennym tytuł inżyniera uzyskało około 150 oficerów¹⁶. Ponadto studiowali w Oficerskiej Szkole Inżynierii (École Militaire et d' Application du Génie) w Wersalu we Francji. Ze względu na brak kompletnych danych, można przyjąć, że francuską uczelnię mogło ukończyć około 57 polskich oficerów¹⁷. Takie formy kształcenia nie mogły rozwiązać zapotrzebowania wojsk saperskich na oficerów inżynierów. W tej sprawie zabrali głos m.in. przedstawiciele Związku Polskich Zrzeszeń Technicznych, którzy kilkakrotnie w latach 1925–1927, powołując się na potrzeby wynikające z konieczności obrony kraju, apelowali do MSWojsk. o utworzenie Korpusu Oficerów Inżynierów. W memoriale z 17 czerwca 1927 r. zaproponowali utworzenie Wyższej Szkoły Techniczno-Wojskowej, kształcącej oficerów Korpusu Inżynierii Wojskowej¹⁸.

¹⁵ CAW, Oddział III Sztabu Generalnego, sygn. 303.5.68, Tymczasowy statut GSArt. i Inż., 1922; Dziennik Rozkazów MSWojsk., 25.7.1922, nr 30, poz. 439; *Jednodniówka OSInż.*, Warszawa – sierpień 1928, s. 1-3; *Wyższa Szkoła Oficerska Inżynierii Wojskowej im. gen. J. Jasińskiego we Wrocławiu – historia, tradycje, współczesność (zarys dziejów) 1923, 1944, 1994*, pod red. nauk. B. Dziaducha, Wrocław 1994, s. 32-34.

¹⁶ J. Piłatowicz, *Kształcenie ...*, s. 307.

¹⁷ Z. Cutter, *Saperzy polscy ...*, s. 115-116.

¹⁸ *Memoriał Związku Polskich Zrzeszeń Technicznych (ZPZT) do MSWojsk. z dn. 17 czerwca 1927 r. w sprawie wyzyskania sił technicznych dla celów obrony państwa*, Wiadomości ZPZT, nr 10, Warszawa 1927, s. B73-B75.

W 1929 r. na PW rozpoczęto kształcenie specjalistyczne dla studentów cywilnych i oficerów służby czynnej (stypendystów) w zakresie techniczno-wojskowym, w kilku sekcjach wojskowych (następnie oddziałach) na wydziałach: Mechanicznym (wykładano m.in. „Encyklopedię materiałów wybuchowych”), Wydziale Elektrycznym i Chemicznym¹⁹. Od 1931 r. sekcje weszły w skład Studium Wojskowego w ramach PW. W lipcu 1935 r. na Wydziale Chemicznym utworzono Katedrę Technologii Materiałów Wybuchowych²⁰. W tym roku studenci zrzeszeni w Kole Naukowym Techniki Wojskowej wystosowali pismo do Kierownika Studium Wojskowego PW, w którym zwracali się m.in. z propozycją utworzenia Sekcji Inżynierii Wojskowej przy Wydziale Inżynierii, z wykładanymi przedmiotami: budowa lotnisk, umocnienia polowe i budowa schronów przeciwgazowych, niszczenie i odbudowa mostów drogowych, kolejowych i dróg, taktyka techniczna²¹. Pismo odzwierciedlało poczucie zewnętrznego zagrożenia państwa i konieczność podjęcia działań zapobiegawczych. Cywilni studenci, po uzyskaniu dyplomu inżyniera, musieli ukończyć szkołę podchorążych, a następnie zajmowali stanowiska w sektorach przemysłu zbrojeniowego.

W wyniku kolejnych przekształceń, rozkazem szefa Sztabu Generalnego O. III. Szt. Gen. L. 6603 szk. z dnia 6 czerwca 1923 r. została powołana do życia Oficerska Szkoła Inżynierii (OSInż.) w Warszawie, której celem była kontynuacja kształcenia oficerów wojsk technicznych: saperów, saperów kolejowych, łączności i samochodowych²². Pomimo że OSInż. nie była uczelnią typu wyższego, to od absolwentów wymagano dużej wiedzy technicznej. Świadczyło o tym m.in. umieszczone na jej murach hasło: „Przez wiedzę do chwaty ojczyzny”, będące jednym z celów dydaktycznych zawartych w statucie szkoły²³.

Szkoła powstała dzięki inicjatywie i ogromnemu zaangażowaniu twórcy wojsk saperskich w odrodzonej Rzeczypospolitej gen. bryg. Mieczysławowi Dąbkowskiemu – szefowi Departamentu V Inżynierii i Saperów MSWojsk.

Studia w szkole trwały trzy lata. System kształcenia zbliżony był do studiów wyższych i potwierdzany formalnie nadawaniem dyplomu ukończenia państwowej wyższej szkoły technicznej (półdyplomu PW)²⁴. Uprawniał on do zajmowania stanowisk I kategorii w państwowej służbie cywilnej. Na pierwszym roku słuchacze otrzymywali podstawowe wykształcenie wojskowo-techniczne, jednolite dla wszystkich rodzajów broni. Podczas następnych lat kształcenia następowała specjalizacja ukierunkowana na treści niezbędne dla młodszego oficera danego rodzaju broni. Przez pierwsze dwa lata nauki kształcono podchorążych, którzy na trzecim roku kontynuowali naukę już jako oficerowie w stopniu podporucznika. W uczelni prowadzono również Kursy Doskonalenia Oficerów Saperów dla oficerów młodszych oraz Kursy Doskonalenia Oficerów Sztabowych Saperów. Ponadto odbywały się Kursy Fortyfikacyjne dla oficerów sztabowych, mające charakter studiów wojskowo-technicznych, których poziom

¹⁹ *Politechnika Warszawska 1915 – 1965*, Warszawa 1965, s. 79.

²⁰ T. Felsztyn, *Polskie studia wojskowe*, [w:] Kultura, nr 3, Paryż 1955, s. 105.

²¹ J. Piłatowicz, *Kształcenie ...*, s. 311-312.

²² *Dziennik Rozkazów MSWojsk.*, 19.6.1923, nr 23, poz. 29; *Jednodniówka OSInż.*, ..., s. 4.

²³ CAW, Szkoła Podchorążych Saperów, sygn. 340.7.42, Statut Oficerskiej Szkoły Inżynierii, 1923 r.

²⁴ R. Tomaszewski, *Odbudowa ...*, s. 166.

w zakresie wykształcenia taktycznego był porównywalny z poziomem Wyższej Szkoły Wojennej (WSWoj.)²⁵.

Wykłady prowadziło kilka wybitnych postaci nauki, m.in. przedmiot „Mosty drewniane i składane” wykładał rektor PW, profesor dr inż. Andrzej Pszenicki²⁶.

Na przełomie lat 1927/1928 rozpoczęły się poszukiwania własnych rozwiązań możliwych do zastosowania w systemie szkolnictwa wojskowego, nieobciążonych wpływami francuskimi. Dotyczyło to również kształcenia w OSInż. Z jednej strony padały zarzuty dotyczące skrócenia czasu nauki do dwóch lat, tak jak w innych szkołach oficerskich oraz zrezygnowania z przedmiotów teoretycznych, które nie znajdowały zastosowania w praktyce. Z drugiej jednak strony próbowano ukazać oficera saperą, jako osobę nie tylko pełniącą rolę dowódcy pododdziału, ale także organizatora i projektodawcy zadań, wymagających specjalistycznej wiedzy technicznej²⁷.

W latach 1928–1929 przeprowadzono reformę szkolnictwa wojskowego, w tym szkolnictwa wojsk technicznych. Jesienią 1928 r., na podstawie rozkazu Ministra Spraw Wojskowych, OSInż. zmieniła nazwę na Szkołę Podchorążych Inżynierii (SPInż.). Od roku akademickiego 1929/30 słuchacze trzeciego roku nauki byli podchorążymi, których promowano na oficerów dopiero po zakończeniu nauki²⁸.

Wiele krytycznych opinii, dotyczących nadmiernej specjalizacji technicznej w stosunku do wykształcenia wojskowego oficerów wojsk technicznych, spowodowało modyfikację programu kształcenia słuchaczy SPInż. i utratę uprawnień do nadawania półdyplomu PW. Przyczynił się do tego m.in. generał brygady Tadeusz Kutrzeba²⁹ – generał inspekcjonujący szkołę w latach 1928/36 oraz inspektor armii generał dywizji Kazimierz Sosnkowski.

Generał Kutrzeba uważał, że *oficer saperów musi być nie tylko technikiem, ale taktycznie rozumieć i znać metody walki broni, którą wspiera. Trzeba, więc SPInż. uczynić uczelnią typowo wojskową*³⁰. Natomiast Generał Sosnkowski wskazywał m.in. na: *słabe przygotowanie taktyczne, przewagę teorii nad praktyką. Stwierdzał, iż szkole trzeba nadać kierunek bardziej wojskowy i praktyczny*³¹. Zmianom uległy struktury organizacyjne szkoły oraz programy nauczania, w których zmniejszono liczbę godzin

²⁵ *Jednodniówka OSInż., ...*, s. 6-44; *Wyższa Szkoła Oficerska Inżynierii Wojskowej ...*, s. 35-42.

²⁶ Ibidem; W. Ilzycki, *Naszym saperom*, [w:] Szugajew A. J., *Saperzy w służbie Polsce*, Londyn 1985, s. 204.

²⁷ Szerzej na ten temat pisano na łamach Przeglądu Wojsk Technicznych w latach 1927-1934.

²⁸ R. Kałużny, *Wyższe Szkoły Oficerskie Wojsk Lądowych w Polsce w latach 1967-1997*, Zielona Góra 2005, s. 41.

²⁹ Generał T. Kutrzeba był saperem armii austro-węgierskiej. W 1906 r. ukończył m.in. Akademię Wojskowo-Techniczną w Wiedniu. Pełnił służbę w batalionie saperów oraz był oficerem szefostwa inżynierii. Podczas I wojny światowej był m.in. szefem sztabu brygady inżynierii, szefem sztabu inspektora ratu fortyfikacji. Następnie oficer sztabowy. W latach 1928-1939 pełnił obowiązki komendanta WSWoj. We wrześniu 1939 r. gen T. Kutrzeba dowodził Armią „Poznań” w bitwie nad Bzurą, zob. P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918 – 1939*, Warszawa 1994, s. 187-188.

³⁰ CAW, Wyższa Szkoła Wojenna, sygn. 340.1.28, Raport gen. T. Kutrzeby w sprawie saperów z 15.04.1931 r., s. 58-66.

³¹ CAW, Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych, sygn. 302.4.222, Wnioski inspektora armii gen. K. Sosnkowskiego do Generalnego Inspektora w sprawie wojsk saperskich z 6.03.1932 r., s. 2-5.

z przedmiotów ogólnokształcących na korzyść przedmiotów specjalistycznych. Na początku 1935 r., w wyniku reorganizacji i modernizacji Sił Zbrojnych II RP, SPInż. została częściowo przeorganizowana, zmieniając też nazwę na Szkołę Podchorążych Saperów (SPSap.). Kształcenie w uczelni objęło wyłącznie kandydatów na oficerów wojsk saperskich do szczebla dowódcy plutonu. Zwiększono liczbę godzin z przedmiotów ogólnych, zapewniając jednocześnie częstszy udział podchorążych w ćwiczeniach praktycznych z innymi rodzajami wojsk.

Szkolenie kadr oficerskich wszystkich rodzajów broni wciąż wymagało dopasowania do potrzeb i wymagań przyszłej wojny. Rozpoczął się nowy etap realizacji szkolenia i kształcenia kadr saperskich. 1 listopada 1936 r. Szkołę Podchorążych Saperów połączono z Wyższą Szkołą Inżynierii (WSInż.).

Wyższa Szkoła Inżynierii została utworzona w październiku 1936 r. na podstawie rozkazu Ministra Spraw Wojskowych z 20 października tegoż roku³². Nie miała jednak statusu cywilnej uczelni wyższej typu akademickiego. Celem jej funkcjonowania było specjalistyczne przygotowanie oficerów wojsk saperskich, absolwentów SPSap. z praktyką dowódczą, do objęcia stanowisk na wyższych szczeblach dowodzenia i w sztabach jednostek wojskowych³³. Czas trwania studiów w WSInż. wynosił dwa lata. Wykłady i ćwiczenia obejmowały przedmioty realizowane w dwóch działach: technicznym i wojskowym. Stanowisko dyrektora nauk technicznych objął dobrze znany ze związków ze szkolnictwem saperskim profesor dr inż. Andrzej Pszenicki z PW. Działalność dydaktyczną oparto na tymczasowym statucie wyższej uczelni wojskowej³⁴. Oprócz swojej bazy dydaktycznej, WSInż. korzystała z bazy WSWoj. w zakresie przedmiotów wojskowych. Ponadto obydwie uczelnie organizowały wspólne podróże taktyczno-historyczne w ramach zajęć dowódczo-praktycznych.

Przedmioty wykładane w WSInż. oraz liczba ich godzin odpowiadały programom PW. Ponadto ogromne znaczenie miał fakt, że kadra dydaktyczno-naukowa uczelni w zakresie przedmiotów technicznych wywodziła się z politechniki³⁵. To wszystko przyczyniło się do tego, że po wielu staraniach przedstawicieli MSWojsk. i kierownictwa szkoły, uchwałą Sejmu z dnia 23 czerwca 1939 r., WSInż. otrzymała status państwowej uczelni akademickiej, równocześnie zmieniając nazwę na Wojskową Szkołę Główną Inżynierii (WSGInż.)³⁶.

W okresie międzywojennym za wyższe uczelnie wojskowe uważano także: Wyższą Szkołę Wojenną, Wyższą Szkołę Intendentury (WSInt.), Wyższą Szkołę Lotniczą oraz Oficerską Szkołę Topografów. Należy stwierdzić, że była to tylko wewnętrzna klasyfikacja MSWojsk. Pomimo że WSWoj. i WSInt. zostały włączone do państwowe-

³² CAW, WSInż., sygn. 340.5.20, Statut WSInż., 1936 r.; Dodatek Tajny nr 9 do Dziennika Rozkazów MSWojsk., 20.10.1936, nr 23, poz. 49.

³³ E. Siemek, *Wojskowa Szkoła Inżynierii* (maszynopis), Warszawa 1975, s. 132-159; *Wyższa Szkoła Oficerska Inżynierii Wojskowej ...*, s. 42-45, BN WSOWL - Oddz. nr 2.

³⁴ CAW, Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych, sygn. 340.4.1120, 1121, Projekt Statutu WSInż., 1936 r.

³⁵ Z. Cutter, *Wyższe szkolnictwo inżynieryjne Wojska Polskiego w okresie międzywojennym*, [w:] *Zeszyty Naukowe WSO im. T. Kościuszki*, nr 1, Wrocław 2000, s. 78; Z. Cutter, *Saperzy polscy ...*, s. 143-144; D. S. Kozerański, *Wyższe szkolnictwo wojskowe w Polsce w latach 1947-1967*, Warszawa 2005, s. 36.

³⁶ Ustawa o Wojskowej Szkole Głównej Inżynierii (WSGInż.), *Dziennik Ustaw RP*, 1939 r., nr 57, poz. 368; A. J. Szugajew, *Saperzy w służbie ...*, s. 210-211.

go wykazu szkół akademickich na podstawie ustawy z 1928 r., w rzeczywistości nie spełniały wymagań stawianych wyższemu szkolnictwu. Wątpliwości te potwierdziła kolejna reforma szkolnictwa w 1938 r., kiedy MSWojsk. podjęło prace nad projektem ustawy o akademizacji szkół wojskowych. Proponowano, żeby wymienione uczelnie oraz WSInż. podlegały procesowi akademizacji. W wyniku reformy tylko WSInż. (WSGInż.) została zatwierdzona jako wojskowa uczelnia akademicka, która miała prawo nadawania tytułu inżyniera³⁷.

Na mocy postanowień artykułu 2 uchwały sejmowej, głównym zadaniem Wyższej Szkoły Głównej Inżynierii było: „przygotowanie oficerów–saperów drogą wyższych studiów techniczno–tactycznych na oficerów – fortyfikatorów, na przyszłych dowódców–saperów wielkich jednostek tactycznych i związków operacyjnych, oficerów sztabów saperskich tych związków oraz na dowódców jednostek, wykładowców i współpracowników instytucji wojskowych na czas pokoju”³⁸. W artykułach 8 i 9 zapisano, że szkoła ma prawo nadawania stopnia naukowego inżyniera wojskowego, uprawniającego do wykonywania zawodów cywilnych wymagających uprawnień w zakresie inżynierii budownictwa lądowego.

Przed przyjęciem do szkoły kandydaci musieli odbyć przygotowawcze kursy tactyczne oraz praktykę fortyfikacyjną i byli zobowiązani do poddania się egzaminowi z następujących przedmiotów: matematyki wyższej, mechaniki teoretycznej, hydrauliki i mechaniki budowlanej. Uwieńczeniem studiów miała być praca dyplomowa z fortyfikacji stałej, której pomyślna obrona upoważniała do otrzymania tytułu inżyniera wojskowego³⁹.

W czasie funkcjonowania WSInż. (WSGInż.), w latach 1936–1939, studiowało w niej 84 oficerów. W listopadzie 1938 r. promowano 29, a w czerwcu 1939 r., 30 oficerów. Tytuł inżyniera wojskowego uzyskało 59 oficerów (przepis ustawy o WSGInż. objął również oficerów, którzy ukończyli uczelnię przed jej wprowadzeniem)⁴⁰.

³⁷ Zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów, w 1922 r. WSWoj. (w latach 1919-1922 Wojskowa Szkoła Sztabu Generalnego) została uznana jako wyższy zakład naukowy. Po ukończeniu studiów absolwenci WSWoj. otrzymywali dyplomy „naukowe” i tytuł oficera Sztabu Generalnego, a od 1928 r. oficera dyplomowanego. Podobnie absolwenci WSInt. (istniejącej od 1921 r. jako samodzielny wydział WSWoj.) otrzymywali tytuł oficera-intendenta i dyplom „naukowy”, uprawniający do zajmowania stanowisk I kategorii w państwowej służbie cywilnej (Dziennik Ustaw RP, 1928 r., nr 64, poz. 629). Wyższa Szkoła Lotnicza istniała od 1936 r. jako samodzielny wydział WSWoj. Program Oficerskiej Szkoły Topografów (istniejącej od 1922 r.) odpowiadał poziomowi studiów politechnicznych z zakresu geodezji, a zajęcia w znacznej części prowadzili wykładowcy z PW. Jedną z wątpliwości było m.in. znaczenie tytułu „oficer dyplomowany” jako odpowiednika tytułu naukowego. Ponadto przewidywano, że absolwenci szkół podchorążych mieli otrzymywać dyplomy ukończenia wyższych szkół, uprawniające do nominacji na urzędnika I kategorii w państwowej służbie cywilnej, co jednak nie zostało wprowadzone w życie, zob. D. S. Kozerański, *Wyższe szkolnictwo ...*, s. 24-40, J. Piłatowicz, *Kształcenie ...*, s. 313-314, S. Rutkowski, *Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego*, Warszawa 1970, s. 104-106, R. Tomaszewski, *Akademizacja ...*, s. 262-267, R. Tomaszewski, *Odbudowa ...*, s. 147.

³⁸ Ustawa o Wojskowej Szkole Głównej Inżynierii (WSGInż.), Dziennik Ustaw RP, 1939 r., nr 57, poz. 368.

³⁹ CAW, WSInż., sygn. 340.5.20, Projekt Statutu WSGInż., 1939.

⁴⁰ Absolwenci dwóch promocji z 5.XI.1938 r. i 23.VI.1939 r., otrzymali w 1939 r. tylko tymczasowe świadectwa ukończenia szkoły, a nie dyplomy nadania tytułu inżyniera, zgodnie z przepisem ustawy. Dopiero w 1944 r., emigracyjna Rada Akademicka Szkół Technicznych powołana dekretem Prezy-

Oficerowie saperzy przewidziani na wyższe stanowiska dowodzenia studiowali również w Wyższej Szkole Wojennej⁴¹. W okresie międzywojennym na 1364 oficerów studiujących w uczelni, 62 było z wojsk saperskich, co stanowiło 4,3% ogólnej liczby oficerów dyplomowanych Wojska Polskiego⁴².

W całym okresie międzywojennym wykształcono 2713 oficerów wojsk saperskich, w tym w okresie pokojowym, na poziomie zawodowym (w oparciu o OSInż., SPInż., SPSap.) – 777 i na poziomie wyższym 241 (wyższe studia wojskowe i cywilne)⁴³.

Wypracowany przez lata stabilny system kształcenia kadr wojsk saperskich pozwalał zarówno na stały dopływ dobrze wykształconych absolwentów na stanowiska różnych szczebli dowodzenia, jak i w strukturach sztabowych dużych jednostek wojskowych oraz w przemyśle zbrojeniowym. Utworzenie wyższej uczelni kształcącej na poziomie akademickim należy uznać za wielki sukces tych wszystkich, którzy wówczas rozumieli konieczność, że dla potrzeb prowadzenia nowoczesnej wojny, niezbędne będzie posiadanie przez oficerów saperów specjalistycznej wiedzy inżynierskiej.

Agresja hitlerowska 1 września oraz radziecka 17 września 1939 r. na Polskę, stały się momentem, w którym saperom II RP, w tym inżynierom wojskowym, przyszło sprawdzać w bojach, na frontach II wojny światowej, zasadność słów Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego: „*Jednym z najpilniejszych środków zaoszczędzenia krwi i ofiar składanych na wojnie przez żołnierza, jest praca sapera, gdy jest ofiarna i celowa*”⁴⁴. Saperzy potwierdzili je w pełni swoją wiedzą i czynami, stając się godnymi hasła: „*Chwała saperom*”.

denta RP na Obczyźnie usankcjonowała prawnie starania absolwentów, a w 1950 r. potwierdził to urzędowo minister oświaty RP w Monitorze Polskim z 5.05.1950 r., nr 50, poz. 575, zob. Z. Cutter, *Wyższe szkolnictwo inżynierskie ...*, s. 80, E. Siemek, *Wojskowa ...*, s. 154, 156-159, 167-168.

⁴¹ W latach 1923-1933 funkcjonowało również Centrum Wyższych Studiów Wojskowych w Warszawie, w którym na jednorocznym kursie przygotowywano generałów i pułkowników do roli wyższych dowódców.. Organizowano w nim także kursy specjalne dla oficerów sztabowych i wyższych dowódców rodzajów broni, zob. S. Rutkowski, *Zarys dziejów...*, s. 106, szerzej przebieg procesu kształcenia opisuje J. M. Skelnik, *Centrum Wyższych Studiów Wojskowych 1923-1933*, Gdynia 2006.

⁴² Z. Cutter, *Wyższe szkolnictwo inżynierskie ...*, s. 80.

⁴³ Ibidem, s. 81.

⁴⁴ Wpis Marszałka J. Piłsudskiego dokonany 22.02.1922 r. w Warszawie na stronie tytułowej pierwszego numeru czasopisma „Saper i Inżynier Wojskowy”, Warszawa 15.01.1922 r., zob. A. J. Szugajew, *Saperzy w służbie ...*, s. 7.